

HİTİT İLAHİYAT DERGİSİ

Hitit Theology Journal

e-ISSN: 2757-6949

Cilt | Volume 24 • Sayı | Number 1

Haziran | June 2025

Bir Tahrifin Anatomisi: Ali el-Kārî (ö. 1014/1605) Şifâ Şerhi'nde Ebeveyn-i Resûl Hakkındaki Görüşünden Vazgeçti mi?

An Anatomy of a Falsification: Did 'Alī al-Qārī (d. 1014/1605) Abandon His Opinion on the Prophet's Parents in his Commentary on al-Shifā'?

Mustafa AYKAÇ

Doç. Dr. | Assoc. Prof

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Kalam

Kastamonu University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Kalam

Kastamonu | Türkiye

maykac19@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3126-1070>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 03.02.2025

Kabul Tarihi | Accepted: 29.04.2025

Yayın Tarihi | Published: 30.06.2025

Atıf | Cite As

Aykaç, Mustafa, "Bir Tahrifin Anatomisi: Ali el-Kārî (ö. 1014/1605) Şifâ Şerhi'nde Ebeveyn-i Resûl Hakkındaki Görüşünden Vazgeçti mi?". *Hitit İlahiyat Dergisi* 24/1 (2025), 381-397. <https://doi.org/10.14395/hid.1632230>

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler-yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi.

Benzerlik taraması yapılarak (Turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Yapay Zeka Etik Beyanı: Yazar bu makalenin hazırlanma sürecinin hiç bir aşamasında yapay zekadan faydalanılmadığını; bu konuda tüm sorumluluğun kendisine (kendilerine) ait olduğunu beyan etmektedir.

Etik Bildirim: ilafdergi@hitit.edu.tr | <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid/policy>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Review: Single anonymized - Two internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two external double-blind peer review.

It was confirmed that it did not contain plagiarism by similarity scanning (Turnitin).

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and that all studies used are stated in the bibliography.

Artificial Intelligence Ethical Statement: The author declares that artificial intelligence was not utilized at any stage of the preparation process of this article and accepts full responsibility in this regard

Complaints: ilafdergi@hitit.edu.tr | <https://dergipark.org.tr/en/pub/hid/policy>

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.

An Anatomy of a Falsification: Did ‘Alī al-Qārī (d. 1014/1605) Abandon His Opinion on the Prophet’s Parents in his Commentary on *al-Shifā’*?

Abstract

Nūr al-Dīn ‘Alī b. Sultān al-Qārī was an important religious scholar born in Herat in the 16th century. Following the Safavid rule in the region, he migrated to Hejaz -then under Ottoman control-, where he lived until the end of his life. ‘Alī al-Qārī is especially known for his works in the fields of qirā’ah, ḥadīth, and fiqh. He shaped his scholarly perspective through the teachings of the Ḥanafī School while preserving the Salafist perspective. His depth in the science of hadith and his expertise in qirā’ah made him one of the leading scholars of his time. ‘Alī al-Qārī’s views on the afterlife status of the Prophet’s parents have long been a theological debate. Most Islamic scholars have argued that the Prophet’s parents were in Paradise because they thought that it would be disrespectful and hurtful to the Prophet. In contrast, ‘Alī al-Qārī, believing that this was a more realistic approach, stated that the Prophet’s parents died as unbelievers. Although this opinion was criticized by some contemporaries, ‘Alī al-Qārī defended his views by adding depth to the subject with rational and narrative evidence. ‘Alī al-Qārī first expressed this theological stance in his commentary on Abū Ḥanīfah’s *al-Fiqh al-akbar* where his discussion of the Prophet’s parents reflected his scholarly courage. Later, he put forward his views on this subject in his independent treatise entitled *Adillat mu’teqad Abī Ḥanīfah al-a’zam fī abaway al-rasūl*. Moreover, in *Sharḥ al-Shifā’*, his commentary on al-Qādī ‘Iyāḍ’s *al-Shifā’*, he maintained the same point of view and repeated his opinion on the afterlife status of the Prophet’s parents. However, some sources claim that he abandoned this view toward the end of his life. This has led to some doubts as to his final opinion on the subject. This article aims to examine how ‘Alī al-Qārī’s views in *Sharḥ al-Shifā’* were transmitted through history and how they were altered across different editions. ‘Alī al-Qārī expressed his opinion on this issue in two different chapters in his *Sharḥ al-Shifā’*. First, in the third chapter, under the section discussing narrations about the Prophet finding and causing water to gush forth in the desert; and second, in the same chapter, in the section on narrations concerning the Prophet resurrecting the dead and their speech. These passages reflect ‘Alī al-Qārī’s conclusive stance on the subject. The manuscripts of the work copied closest to the time of ‘Alī al-Qārī represent the versions that are most faithful to the original text. For this reason, this article provides a comprehensive literature review of how these key passages were preserved and transmitted in the manuscript tradition. It then examines how the same passages appeared in the earliest printed editions from the Ottoman era, followed by an analysis of modern printings. The findings of our study revealed that significant alterations were made in the texts of different editions of ‘Alī al-Qārī’s *Sharḥ al-Shifā’*. These changes represent one of the clearest examples of the concept of “falsification” in religious texts, alterations that modify the original meaning and intent of a scholar’s work. In *Sharḥ al-Fiqh al-akbar*, ‘Alī al-Qārī himself reports that some people criticized him for his stance on this subject and he accused them of ignorance. In the works written on the subject after his death, he and his views on the subject were constantly targeted. The falsification revealed in our research shows that the reaction against him continued through his works after his death. We think that our study is important in terms of the detection of falsification, which is frequently encountered in written literature, within Islamic scholarship where sincerity and authenticity are considered fundamental principles.

Keywords: Kalām, Falsification, ‘Alī al-Qārī, *Sharḥ al-Shifā’*, Parents of the Prophet.

Bir Tahrifin Anatomisi: Ali el-Kārî (ö. 1014/1605) *Şifâ Şerhi’*nde Ebeveyn-i Resûl Hakkındaki Görüşünden Vazgeçti mi?

Öz

Nüreddin Ali b. Sultân el-Kârî, 16. yüzyılda Herat’ta dünyaya gelmiş ve Safevîler’in bölgedeki egemenliğini takiben Osmanlı Devleti’nin hâkim olduğu Hicaz’a göç ederek ömrünün sonuna kadar bu bölgede yaşamış önemli bir din âlimidir. Ali el-Kârî, özellikle kıraat, hadis ve fıkıh alanlarında verdiği eserlerle tanınmış, ilmî perspektifini Selef bakış açısını koruyarak Hanefî mezhebinin öğretileriyle şekillendirmiştir. Hadis ilmindeki derinliği ve kıraat konusundaki uzmanlığı, onun dönemin önde gelen âlimlerinden biri olmasını sağlamıştır. Ali el-Kârî’nin Hz. Peygamber’in anne ve babasının ahiretteki durumu ile ilgili görüşleri, İslâm âlimleri arasında önemli bir tartışma konusu olmuştur. İslâm âlimlerinin çoğu Hz. Peygamber’e saygısızlık anlamına geleceği ve onu inciteceği düşüncesiyle, Hz. Peygamber’in anne ve babasının cennetlik olduğunu iddia etmiştir. Ancak Ali el-Kârî, daha gerçekçi bir yaklaşım olduğunu düşünerek, Hz. Peygamber’in anne ve babasının küfür üzere öldüklerini ifade etmiştir. Bu görüş, dönemin bazı âlimleri tarafından eleştirilmiş olsa da Ali el-Kârî, aklî ve naklî delillerle konuya derinlik kazandırarak görüşlerini savunmuştur. Ali el-Kârî, itikada dair bu görüşünü ilk defa Ebû Hanîfe’nin *el-Fıkhu’l-ekber* adlı eseri üzerine yazdığı şerhte dile getirmiştir. Bu şerhte ebeveyn-i resûl konusunda dile getirdiği görüşler onun ilmî cesaretinin bir göstergesidir. Daha sonra, bu konudaki görüşlerini *Edilletü mu’tekadi Ebî Ḥanîfeti’l-a’zam fī ebeveyi’r-resûl* adlı müstakil risalesinde delilleriyle ortaya koymuştur. Ayrıca, Kādî İyâz’ın *eş-Şifâ* adlı eserine yazdığı şerh olan *Şerhu’s-Şifâ*’da da aynı bakış açısını koruyarak, Hz. Peygamber’in anne ve babasının ahiretteki durumuna dair kanaatini tekrar etmiştir. Ancak bazı kaynaklar, onun hayatının son döneminde bu görüşünden vazgeçtiğini belirtmektedir. Bu durum, Ali el-Kârî’nin konu hakkındaki son kanaatinin ne olduğu konusunda bazı şüphelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu makale, Ali el-Kârî’nin *Şerhu’s-Şifâ*

adlı eserinde Hz. Peygamber'in anne ve babasının ahiretteki durumu hakkındaki görüşlerinin tarihî süreçte nasıl aktarıldığını ve bu görüşlerin çeşitli baskılarda nasıl değiştiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu suretle tarihî süreçte eserde oluşturulan tahrifler delilleriyle ortaya konulacaktır. Böylece dinî araştırmaların sıhhati bakımından önemli olduğunu düşündüğümüz hususlara dikkat çekilecektir. Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*'da bu konuya dair kanaatini iki farklı bölümde dile getirmiştir. İlk olarak, eserin üçüncü babında, Hz. Peygamber'in çölde su bulması ve suyun fışkırmasıyla ilgili rivayetlerin zikredildiği fasılda görüşlerini açıklamıştır. İkinci olarak ise, yine aynı babın içinde, Hz. Peygamber'in ölümü dirilmesi ve dirilen ölülerin konuştuklarına dair rivayetlere yer verilen fasılda aynı kanaatini dile getirmiştir. Eserin bu bölümleri, Ali el-Kârî'nin konu hakkındaki son görüşlerini yansıtan bölümlerdir. Eserin, Ali el-Kârî'nin yaşadığı döneme en yakın tarihlerde istinsah edilen yazmaları, eserin orijinaline en yakın nüshaları temsil etmektedir. Bu sebeple, makalede, eserin yazmalarındaki ilgili bölümlerin nasıl ele alındığı ve aktarıldığına dair kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Ardından, Osmanlı döneminde yapılan ilk matbaa baskılarındaki metinler incelenmiş ve bu bölümlerin baskılarda nasıl aktarıldığı araştırılmıştır. Son olarak, modern matbaa baskılarındaki aktarımlar da detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmamızda elde edilen bulgular, Ali el-Kârî'nin *Şerhu's-Şifâ* adlı eserinin farklı baskılarındaki metinlerde belirgin değişiklikler yapıldığını ortaya koymuştur. Bu değişiklikler, orijinal metin ve fikir üzerinde müdahaleler yaparak anlamı değiştirmek anlamına gelen "tahrif" kavramının dinî metinlerdeki en açık örneklerinden birini temsil etmektedir. Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhi'l-ekber*'de bazı kimselerin kendisini bu konudaki görüşlerinden dolayı eleştirdiklerini bildirerek onları cehaletle itham etmektedir. Vefatından sonra konu hakkında yazılan eserlerde de o ve konu hakkındaki görüşleri sürekli hedefte olmuştur. Araştırmamızda ortaya çıkan tahrif ise ona karşı duyulan tepkinin vefatından sonra eserleri üzerinden de sürdürüldüğünü göstermektedir. Çalışmamızın yazılı literatürde sıkça karşılaşılan tahrifin, samimiyetin esas olduğu İslâmî literatürde de tespiti açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Tahrif, Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, Ebeveyn-i Resûl.

Giriş

Tam adı Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî el-Mekkî el-Hanefî¹ olan Ali el-Kârî, tanınmış bir Hanefî fakih, müfessir, muhaddis ve kıraat âlimidir. Herat'ta doğan ve ilk eğitimini burada alan Ali el-Kârî bu bölgenin Safevîler'in egemenliğine girmesi üzerine burayı terk ederek Hicaz'a yerleşmiş ve ilim hayatına burada devam etmiştir. Geçimini açıklamalı mushaflar yazmakla sağlamış, kıraat ilmindeki mahareti sebebiyle "el-Kârî" diye meşhur olmuştur. Hanefî mezhebine mensup olan Ali el-Kârî Hanefîliğe karşı yapılan eleştirilere ağır dille cevap vermiş, diğer mezhep imamlarını eleştirmekten de geri durmamıştır.² Ebû Hanîfe'nin bir Selef âlimi olduğunun altını çizerek Selef tavrının korunması gerektiğini söylemiş, filozofların bazı görüşlerine itibar etmeleri, ayet ve hadisleri bırakarak akılla hüküm vermeye çalışmaları gerekçesiyle kelamcıları eleştirmiştir. Bununla beraber kelâmî konulara girmeden de edememiştir. Hanefî bir bakış açısıyla yazdığı yüz kırk civarındaki eserle döneminde Hanefîliğin önder isimlerinden birisi olmuştur.³

Ali el-Kârî'nin Hz. Peygamber'in ebeveyninin öldükten sonra durumlarının ne olduğu konusundaki kanaatleri onun en tartışılan görüşlerindendir. İslâm Peygamberi'nin ahirette cennete gideceği kesin olmakla birlikte onun anne ve babasının ahiretteki durumunun tartışmalı olduğu görülmektedir. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu Hz. Peygamber'e ve onun anne ve babasına saygısızlık olacağını düşünerek Hz. Peygamber gibi anne ve babasının de cennetlik olduğunu kabul etmiştir. Bununla beraber İslâm'dan önce Arap Yarımadası'ndaki kültürel ve itikâdî durumdan ve Hz. Peygamber'in yakın akrabalarının şirk ehli olmalarından hareketle Hz. Peygamber'in anne ve babasının da şirk üzere öldüğü söylenmiştir.⁴ Tarihî süreçte bu konu

¹ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, tsh. Mehmed Şerafeddin Yalıtıkaya-Rifat Bilge Kilisî (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 1/24, 60.

² Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/403-405.

³ Çağfer Karadaş, "Ali el-Kârî'nin Hayatı, Selef Akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/5 (1993), 287-291.

⁴ Örneğin İmam Mâtürîdî bu kanaattedir; bk. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Halil İbrahim Kaçar (İstanbul: Mîzan Yayınevi, 2006), 8/250.

itikâdî bir tartışma konusu hâline gelmiş ve Hz. Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumu hakkında olumsuz kanaat belirtmenin itikâdî bir sıkıntıya sebep olup olmayacağı, bu olumsuz kanaatin dillendirilmesinin Hz. Peygamber'e saygısızlık anlamına gelip gelmeyeceği tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda itikâdî metinlerde "Ebeveyi'r-resûl, ebeveyi'n-nebî, vâlideyi'n-nebî, vâlideyi resûlullah, âbâ-i resûl, ebeveyn-i resûl" ve benzeri başlıklar altında gerek müstakil eserler şeklinde gerekse kelimeler kitaplarına mündemiç başlıklar halinde bir literatür⁵ oluşmuştur.

Hiz. Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumları hakkında ortaya atılan görüşler özet olarak şu şekildedir:

- Ebeveyn-i resûl fetret ehlindendir, fetret ehli ise imanla mükellef değildir.
- Ebeveyn-i resûl fetret ehlinden olup fetret ehli imanla mükelleftir. Hiz. Peygamber'in ebeveyni iman etmişlerdir.
- Ebeveyn-i resûl fetret ehlindendir ancak fetret ehli de imanla mükelleftir. Hiz. Peygamber'in anne ve babası iman etmeyip, küfür üzere ölmüşlerdir.
- Ebeveyn-i resûl fetret ehlindendir, fetret ehli de imanla mükelleftir. Hiz. Peygamber'in ebeveyni iman etmeyip, küfür üzere ölmüşlerdir. Ancak tekrar diriltiilmişler, iman ettikten sonra tekrar vefat etmişlerdir.
- Ebeveyn-i resûl fetret ehlindendir, fetret ehlinin akıbeti ahiretteki sorgu sonrasında belirlenecektir.
- Tervakkuf edip görüş bildirmeyenler⁶

Bu altı görüş sonuçları itibarıyla değerlendirildiğinde ise, Hiz. Peygamber'in ebeveyninin iman üzere öldüklerini söyleyenler, küfür üzere öldüklerini söyleyenler ve bu konuda görüş bildirmeyenler şeklinde üç zümre ortaya çıkmaktadır.⁷

Hiz. Peygamber'in anne ve babasının iman üzere öldüklerini ve ahirette de cennet ehli oldukları görüşünü en hararetli şekilde savunanlar Şîa mensuplarıdır. Şîa bu konuyu imamet nazariyesiyle ilişkilendirerek Hiz. Peygamber'in ve onun soyunun korunmuş olduğunu kabul etmiştir. Onlara göre Hiz. Peygamber'in ebeveyni, öncesinde ve sonrasındaki tüm ataları ve torunları ismet sahibi olup günahattan korunmuşlardır. Bu sebeple hiçbir küfür ehli değildir.⁸ Sünnî âlimlerin çoğunluğu da Hiz. Peygamber'in ebeveyni hakkında olumsuz değerlendirmelerin Hiz. Peygamber'i üzeceğini düşünerek ebeveynin ahirette kurtuluş ehlinden olduğunu kabul etmişlerdir. Bu âlimlerden Celâlüddîn es-Suyûtî (ö. 911/1505) konuyu ayet ve hadisler etrafında ele alan eserler yazarak bu

⁵ *el-Fıkhu'l-ekber*'de ebeveyn-i resûl konusunu ele alan çok miktarda çalışmanın mevcudiyeti sebebiyle bu konuya girmiyoruz. Bu konudaki örnek çalışmalar için bk. Mustafa Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2009), 1-27; Kadir Gömbeyaz, "Ebeveyn-i Resûl Meselesine Özgün Yaklaşımlar: İbrahim el-Halebî'ye (ö. 956/1549) Nispet Edilen Bir Risalenin Neşri ve Analizi", *Bilimname* 2/38 (2019), 57-81; Halil İbrahim Bulut, "Osmanlı Müelliflerinden Maraşlı Saçaklızade ve Ebeveyn-i Resul Konusundaki Görüşleri", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2005), 1/69-79; Ulvi Murat Kılavuz, "İlk Osmanlı Türkçesi Ebeveyn-i Resûl Risâlesi Ravzatü's-şafâ fî vâlideyi'l-Muṣtafâ -Aidiyet ve Muhteva Analizi-", *Kader* 20/1 (2022), 236-262; Yunus Öztürk, "el-Fıkhu'l-Ekber Şerhleri Üzerine Mukayeseli Bir Analiz", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 87-126.

⁶ Bulut, "Osmanlı Müelliflerinden Maraşlı Saçaklızade ve Ebeveyn-i Resul Konusundaki Görüşleri", 69-73.

⁷ Bu üç zümrenin kimlerden oluştuğuna dair bk. Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", 19-22.

⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî İbn Bâbeveyh el-Kummî, *Risâletü'l-İtikâdâtü'l-İmâmîyye (Şî'îmâmîyye'nin İnanç Esasları)*, çev. Ethem Ruhi Fıgıllı (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978), 131; Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", 8; Kılavuz, "İlk Osmanlı Türkçesi Ebeveyn-i Resûl Risâlesi Ravzatü's-şafâ fî vâlideyi'l-Muṣtafâ-Aidiyet ve Muhteva Analizi-", 239.

görüşün en hararetli savunucularından ve kendisinden sonrakiler için önemli bir referans kaynağı olmuştur.⁹ Hz. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere öldüklerine dair kanaatin yansıdığı ilk eserin, günümüzde yaygın olmayan bir nüshasında Hz. Peygamber'in anne ve babasının, amcası Ebû Tâlib'in küfür üzere öldüğünün zikredilmesi sebebiyle Ebû Hanîfe'nin *el-Fıkhü'l-ekber*'i olduğu düşünülmektedir. İmâm Mâtürîdî (ö. 333/944), Ömer en-Nesefî (ö. 537/1142), Ali el-Kârî, Vâni Mehmed Efendi (ö. 1096/1685), İbn Kesîr (ö. 774/1373) ve İbn Teymiyye (ö. 728/1328) gibi isimler de aynı görüştedir.¹⁰

Ebeveyn-i resûl meselesinin ilk ele alındığı eser olması hasebiyle konu hakkında yapılan ilk tartışmaların *el-Fıkhü'l-ekber* etrafında şekillendiği ifade edilebilir. *el-Fıkhü'l-ekber* üzerine yazılan şerhlerle başlayan bu tartışmalar müstakil risaleler yazılarak sürdürülmüş ve hatırı sayılır büyüklükte bir literatür oluşmuştur. Hz. Peygamber'in anne ve babasının küfür üzere öldükleri kanaatini benimseyen âlimlerden Ali el-Kârî her fırsatta bu kanaatini izhar etmiş ve görüşleriyle bir tarafın güçlü isimlerinden biri olarak konu hakkında önemli bir referans kaynağı hâline gelmiştir. Onun *el-Fıkhü'l-ekber* şerhinde¹¹ izhar ettiği görüşler kimi zaman takdir edilirken kimi zaman da eserinde zayıf bir rivayeti temel almak veya bir müstensih hatasıyla oluşan yanlış ifadelerle tâbi olmakla eleştirilmiştir.¹² Dolayısıyla Ali el-Kârî'nin *Şerhu'l-Fıkhü'l-ekber*'inde konuya dair ifadelerinin ayrıntılı şekilde tartışıldığını söylemek mümkündür. Daha sonra müellif, aynı konuyla ilgili müstakil olarak *Edilletü mu'tekadi Ebî Hanîfeti'l-a 'zam fi ebeveyi'r-resûl*¹³ isminde bir eser kaleme alarak kanaatini delilleriyle kapsamlı şekilde beyan etmiştir.

Ali el-Kârî vefatından üç yıl önce 1011/1602 yılında Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) *eş-Şifâ*'sına yazdığı şerhte görüşlerini son kez serdetmiştir. Şerhine konu ettiği *eş-Şifâ* isimli eserin müellifi Kâdî İyâz Endülüs'te yetişen Mâlikî bir muhaddis olup dinî konularda olduğu kadar siyasi konularda da adı çokça zikredilen bir şahsiyettir.¹⁴ Hem döneminde hem de sonraki dönemlerde önemli bir âlim olarak kabul edilen Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ*'sını şerh eden Ali el-Kârî de hadisçi kimliği ile öne çıkan bir Hanefî âlimdir. Buna göre bu iki âlimin mezkûr eserlerinin hadis ilmi açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

Ebeveyn-i resûl konusundaki kanaatlerini barındırması bakımından hadis ilmi gibi kelam ilmi açısından da önemli bir âlim olan Ali el-Kârî'nin *Şerhu's-Şifâ*'sındaki görüşleri hakkında farklı değerlendirmelere ve bazı spekülasyonlara rastlanmaktadır. Bazı kaynaklarda müellifin Hz. Peygamber'in anne ve babasının küfür üzere öldüklerine dair kanaatinden *Şerhu's-Şifâ*'sında vazgeçtiği, yazdığı son eser olması hasebiyle de konuyla ilgili son kanaatinin bu eserde

⁹ Celâlüddin es-Suyûtî, *Mesâlikü'l-hunefâ fi vâlideyi'l-Mustafâ*, thk. Muhammed Zeynuhum Muhammed Azeb (Beyrut: Darü'l-Emîn, 1993); Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", 6-7.

¹⁰ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Halil İbrahim Kaçar (İstanbul: Mîzan Yayınevi, 2006), 8/250; Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", 11; Semih Ceyhan, "Eski Bir Polemiğin Yeni Yorumları: Osmanlı Sufilerinin Ebeveyn-i Resul Literatürüne Kazandırdığı Perspektif", *Osmanlı Düşüncesi Kaynakları ve Tartışma Konuları*, ed. Fuat Aydın vd. (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2019), 654.

¹¹ Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûrûddin Ali b. Sultân, *Şerhu'l-fıkhü'l-ekber* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, 06437-002), 113a-113b; Ali el-Kârî, *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-fıkhü'l-ekber* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez Koleksiyonu, 01372), 69b-70a; Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhü'l-ekber* (Çenberlitaş/İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye, 1303), 195-197; Ali el-Kârî, *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-Fıkhü'l-ekber*, thk. Vehbî Süleyman Gâvecî (Beyrut: Dârü'l-Beşâirü'l-İslâmiyye, 1998), 210-212.

¹² Ayrıntı için bk. Akçay, "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar", 11-24.

¹³ Ali el-Kârî, *Edilletü mu'tekadi Ebî Hanîfeti'l-a 'zam fi ebeveyi'r-Resûl*, thk. Meşhûr b. Hasan b. Selâm (Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'l-Gurebâi'l-Eseriyye, 1413).

¹⁴ İsmail Ceran, "Sebte", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/258-260.

serdedildiği belirtilmekte, buna göre de ebeveynin cennetlik olduğu iddia edilmektedir.¹⁵ Bazı kaynaklarda ise kanaatinde herhangi bir değişiklik olmadığı, hatta onun bu son eserinde Hz. Peygamber'in anne ve babasının küfür üzere öldükleri görüşünü ısrarla ve iftihar ederek sürdürdüğü ifade edilmektedir.¹⁶ Bu durum onun *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber* veya *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-Fıkhî'l-ekber* isimli eserinde yapılan tahrifler gibi *Şerhu's-Şifâ*'sında da birtakım tahriflerin yapıpı yapılmadığı hususunda bazı şüpheleri akla getirmektedir. Literatürde bu şüpheleri problematik olarak ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu boşluğu doldurmak ve akla gelen bu şüpheleri aydınlatmak amacını güden bu çalışmamız tarihî süreç içinde müellifin *Şerhu's-Şifâ*'sındaki konu ile ilgili olan kısımların ele alınıp şekillerini ortaya koyarak literatürde ihmal edilen bir konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışacaktır. Bu amaçla tarihî sürece uygun olarak eserin telifine en yakın nüshalar olmaları sebebiyle yazma nüshalarda, sonra taş baskı metoduyla basılan nüshalarda sonra da modern matbaa baskılarında ilgili ibarelerin izi sürülecektir. Yine modern dönemde önemli bir bilişim kaynağı olduğunu düşündüğümüz çevrim içi ortamlarda yayımlanması tercih edilen nüshalar tespit edilerek değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. *Şerhu's-Şifâ* Yazmalarında Ebeveyn-i Resûl Meselesi

Eski eserlerin müellif nüshalarının mevcut olmaması durumunda diğer müstensihler tarafından istinsah edilen yazmalar eldeki en eski eserler olmaları sebebiyle orijinale en yakın eserleri temsil eder. Ali el-Kârî'nin *Şerhu's-Şifâ*'sının yazmalarına baktığımızda Hz. Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumuna dair değerlendirmenin iki yerde geçtiğini görüyoruz. Bunların ilki eserin üçüncü babının Hz. Peygamber'in çölde su bulması ve suyun fışkırmasına dair rivayetlerin ele alındığı bölümünde yer almaktadır. İkincisi ise yine aynı bab içinde, Hz. Peygamber'in ölülerini dirilttiğine ve canlanan ölülerin konuştuklarına dair rivayetlerin zikredildiği yerde geçmektedir.

Hz. Peygamber'in çölde su bulması ve suyun fışkırmasına dair rivayetlerin ele alındığı ilk bölümde Kâdî İyâz, Amr b. Şuayb'den mervî olan bir rivâyet/hadis nakletmektedir. Buna göre Ebû Tâlib bir deve üzerinde Hz. Peygamber'in arkasında yolculuk yaparken Zî'l-Hicâz denilen yere gelince Hz. Peygamber'e susadığını ama yanında su olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber deveden inmiş, ayağıyla yere vurmuş, bunun üzerine yerden fışkıran bir su çıkmıştır.¹⁷ Ali el-Kârî bu rivâyeti ele alırken Ebû Tâlib'in ve Hz. Peygamber'in ebeveyninin imanını da ele almaktadır. Onun bu konu ile ilgili ibaresi şöyledir.

... وابو طالب لم يصح اسلامه واما قول التلمساني وروي اسلام امه باسناد صحيح وروي اسلام ابويه
فمردود عليه كما بينت هذه المسئلة في رسالة مستقلة ردا على السيوطي في رسائله الثلاثة.¹⁸

¹⁵ Ali el-Kârî, *Minehu'r-ravzi'l-ezher şerhu'l-Fıkhî'l-ekber* (Karaçi: Mektebetü'l-Medine, 2014), 195. İlgili iddia sayfanın altında yer alan muhakikinin 1 numaralı dipnotunda ileri sürülmektedir.

¹⁶ Muhammed Emîn Muhibbi, *Hulâsatü'l-eşer fi a 'yâni'l-karni'l-hâdî 'aşer* (Kahire: y.y., 1284), 3/186; Halil İbrâhîm Kutlây, *el-İmâm 'Alî el-Kârî ve eşeruhû fi 'ilmi'l-hadîs* (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1987), 106.

¹⁷ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 02520), 93a.

¹⁸ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 00399), 210b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 00481), 331a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Murad Molla, 00458), 180b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, 00051), 329a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 00331), 302a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 00334), 209b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa, 00188), 263a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 00222), 123b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 00055), 339a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çorlulu Ali Paşa, 000455), 335a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (Bursa: Bursa İnebey Kütüphanesi, Ulu Cami, 801), 187b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mușafâ* (Konya: Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi, Yusuf Ağa Kütüphanesi, YY0000000691), 252a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 04202), 242a, 242b.

Ebû Tâlib'in Müslümanlığı sahih değildir. Tılımsânî'nin -Hz. Peygamber'in- annesinin Müslüman oluşunun sahih bir isnad ile rivayet edildiğine ve ebeveyninin ikisinin de Müslüman olduğunun rivayet edildiğine dair sözü, Suyûtî'nin üç risalesine reddiye olarak yazdığım müstakil bir risalede de açıkladığım üzere reddedilmiştir.

H. Peygamber'in ölülerini dirilttiğine ve canlanan ölülerin konuştuklarına dair rivayetlerin zikredildiği ikinci bölümde ise Kādî İyâz, Hasan el-Basrî'den (ö. 110/728) şöyle bir rivayet nakletmektedir: “Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek kendisine ait küçük bir kız çocuğunu bir vadiye attığını söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber o adamla beraber o vadiye gitti ve o kız çocuğuna “Yâ filâne! Allah'ın izniyle bana cevap ver” diye ismiyle nida etti. Bunun üzerine kız çocuğu “Buyur, emret!” diyerek zuhur etti. Hz. Peygamber ona “Annen ve baban Müslüman oldu. Eğer istersen seni onlara döndüreyim” dedi. Kız çocuğu ise “Buna gerek yok, ben Allah'ı onlardan daha hayırlı buldum” dedi.”¹⁹

Ali el-Kârî şerhinde bu rivâyeti açıklarken, Hz. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere öldüğüne ama daha sonra diriltildiklerine, iman ettikten sonra tekrar vefat ettirildiklerine dair görüşü ele almaktadır. Konu ile ilgili Ali el-Kârî'nin satırları şöyledir:

... واما ما ذكروا عنه عليه السلام من احياء ابويه واما انهما به علي ما رواه الطبراني وغيره عن عائشة فاتفق الحفاظ على ضعفه كما صرح به السيوطي و قال ابن دحية و هو موضوع مخالف للكتاب والسنة و قد بينته في رسالة مستقلة لتحقق هذه المسئلة ردا على العلامة السيوطي في رسائله الثلاثة المؤلفة و بياننا لدلائله المضعفة.²⁰

Taberânî ve başkalarının Hz. Âişe'den rivâyet ettikleri üzere Hz. Peygamber'in ebeveyninin diriltildikleri ve ona iman ettiklerine dair zikrettiklerine gelince, Suyûtî'nin de açıkladığı gibi hafızlar bu rivayetin zayıflığı üzerine ittifak etmişlerdir. İbn Dihye de bunun kitap ve sünnete muhalif ve bir uydurma olduğunu söylemiştir. Ben de bu konuyu tahkik etmek, allâme Suyûtî'nin üç risalesinde yazdıklarını reddetmek ve onun delillerinin zayıflığını beyan etmek için müstakil bir risalede meseleyi açıkladım.

Ali el-Kârî'nin eserinin yazmaları üzerinde yapılan kapsamlı araştırmamız, Hz. Peygamber'in ebeveyninin durumunu ele alan mezkûr iki bölümün ifadeleri hususunda yazma eserlerin uyum halinde olduğunu göstermektedir. Bununla beraber yazmalarda metnin minvaline zarar vermeyen küçük yazım farklılıkları da vardır. Örneğin; bazı yazmalarda Hz. Âişe'den sonra “Allah ondan razı olsun” ifadesinin eklendiği,²¹ bazı yazmalarda “عليه السلام” ifadesinin “ع س” şeklinde kısaltıldığı,²² bazılarında ise “رسائله الثلاثة” ifadesinin “رسائله الثلاث” şeklinde yazıldığı²³

¹⁹ Kādî İyâz, *Eş-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 02520), 100b.

²⁰ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Serez, 00399), 228b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Şehid Ali Paşa, 00481), 356b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Murad Molla, 00458), 194b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Lala İsmail, 00051), 354b, 355a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Hamidiye, 00331), 328a, 328b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Hamidiye, 00334), 225b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Hacı Selim Ağa, 00188), 281a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Kılıç Ali Paşa, 00222), 165b, 166a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 00056), 5b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Çorlulu Ali Paşa, 000455), 365b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Ulu Cami, 801), 201b, 202a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Yusuf Ağa Kütüphanesi, YY0000000691), 271a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 04202), 260a, 260b.

²¹ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 04202), 260b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Hamidiye, 00334), 225b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Murad Molla, 00458), 194b; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Lala İsmail, 00051), 355a.

²² Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Hacı Selim Ağa, 00188), 281a.

²³ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Çorlulu Ali Paşa, 000455), 335a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Çelebi Abdullah, 00055), 339a; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ* (Yusuf Ağa Kütüphanesi, YY0000000691), 252a.

görülmektedir. Yazmalardaki bu küçük farklılıkların yazma eserlerde karşılaşılabilen olağan yazım farklılıklarının birer örneğini teşkil ettiğini belirtmek gerekir. Buna göre eserin yazmalarındaki metinler incelendiğinde Ali el-Kârî'nin Hz. Peygamber'in anne ve babasının küfür üzere öldüğüne dair daha önce *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber* veya *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-Fıkhî'l-ekber* isimli eserinde beyan ettiği kanaatinin²⁴ *Şifâ Şerhi*'nde değişmediği, bilakis kanaatini ısrarla sürdürdüğü anlaşılmaktadır.²⁵

2. Şerhu's-Şifâ'nın Osmanlı Dönemi Baskılarında Ebeveyn-i Resûl Meselesi

Şerhu's-Şifâ'nın Osmanlı Devleti zamanında yapılan matbaa baskılarının izi sürüldüğünde eserin el-Hâc/Hacı²⁶ Muharrem Efendi Matbaası, Dârü't-Tibâati'l-Âmire/Matbaa-i Âmire, Dârü't-Tibâati'l-Bâhire, Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye, el-Matbaatü'l-Osmâniyye ve el-Matbaatü'l-Ezheriyyetü'l-Misriyye tarafından basıldığı görülmektedir. Bu baskılardaki Hz. Peygamber'in anne ve babasının ahiretteki durumlarını ele alan kısımlar incelendiğinde baskılarda bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar göz önünde bulundurularak bu dönemde basılan Ali el-Kârî'nin *Şifâ* şerhlerini yazmalarına mutabık olanlar ve yazmalarından farklılaşanlar şeklinde gruplandırmak uygun olacaktır.

2.1. Eserin Yazmalarına Mutabık Baskılar

Osmanlı devri matbaalarında yapılan baskılarda dikkat çeken husus farklı tarihlerde, farklı matbaalarda, farklı kimseler tarafından basılsa da baskıların birbirine benzer olmasıdır. Örneğin İstanbul'da farklı tarihlerde defalarca basılan el-Hâc'ın Muharrem Efendi Matbaası nüshalarıyla Dârü't-Tibâati'l-Âmire nüshalarında dizgi aynıdır. Yine Dârü't-Tibâati'l-Bâhire tarafından Bulak'ta basılan nüshalarla da Matbaa-i Âmire tarafından İstanbul'da basılan nüshalarda da dizgi aynıdır. Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye baskısının şirket müdürü Hacı Ahmet Hulûsî Bey tarafından Matbaa-i Âmire'de bastırıldığı anlaşılmakta, bu baskının da el-Hâc Muharrem Efendi Matbaası ve Matbaa-i Âmire baskılarına olan benzerliği dikkat çekmektedir. Bu sebeple bu baskılarda ebeveyn-i resûl konusunu ele alan kısımların sayfa numaralarında benzerlikler söz konusudur. Bu iki dizgi dışında el-Matbaatü'l-Ezheriyyetü'l-Misriyye tarafından basılan ve *Şifâ*'ya Şehâbeddin el-Hafâcî'nin (ö.1069/1659) yaptığı şerh olan *Nesîmü'r-riyâz* adlı eserin kenarındaki Ali el-Kârî şerhinin dizgisi ise kendine hastır. Buna göre Ali el-Kârî'nin *Şifâ Şerhi* Osmanlı döneminde farklı matbaalarda basılsa da eserin yazmalarıyla uyumlu olan üç farklı dizgisinin olduğunu ifade edebiliriz. Bu dönemde yapılan *Şerhu's-Şifâ* baskılarının çoğunda ebeveyn-i resûl meselesinin ele alındığı satırların eserin yazmalarıyla hemen hemen tam uyumlu olduğu görülmektedir. Farklı olarak eserin bazı yazmalarında olduğu gibi “رسائله الثلاثة” ibaresinin “رسائله الثلاث” şeklinde yazıldığı görülmektedir. Tek harflik bu farklılık Arap dilbilgisi kurallarına uygun olan ve anlama etki etmeyen önemsiz bir farktır. Bu baskılarda eserin yazmalarıyla hemen hemen aynı olan ilk bölüm şu şekilde yazılmıştır:

...و ابو طالب لم يصح اسلامه و اما قول التلمساني وروي اسلام امه باسناد صحيح وروي اسلام
ابويه فمردود عليه كما بينت هذه المسئلة في رسالة مستقلة ردا علي السيوطي في رسائله الثلاث.²⁷

²⁴ Ali el-Kârî, *Şerhu Fıkhî'l-ekber* (İstanbul: Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Nuruosmaniyye, 2185), 77b; Ali el-Kârî, *Şerhu fıkhî'l-ekber* (Ankara: Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Sinop İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 57 Hk 2769/1), 67b.

²⁵ Örnek metinler için bk. Resim 1.

²⁶ Farklı yıllarda yapılan baskılarda matbaa isimlerinde bu şekilde değişiklikler söz konusudur.

²⁷ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1285), 1/344; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Bulak: Dârü't-Tibâati'l-Bâhire, 1257), 1/344; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Dersaadet: Bosnevî el-Hâc Muharrem Efendi Matbaası, 1309), 1/601; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (*Nesîmü'r-riyâz fi şerhi Şifâ 'i'l-Ķāḍī 'İyâz* kenarında) (Mısır: el-Matbaatü'l-Ezheriyyetü'l-Misriyye, 1327), 3/28; Ali el-Kârî,

Hız. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere ölse de daha sonra diriltildiklerine, iman ettikten sonra tekrar vefat ettirildiklerine dair olan ikinci bölüm ise yine eserin yazmalarıyla uyumlu olup şu şekilde yazılmıştır:

... واما ما ذكروا عنه عليه السلام من احباء ابويه وایمانهما به علي ما رواه الطبراني وغيره عن عائشة فاتفق الحفاظ على ضعفه كما صرح به السيوطي وقال ابن دحية و هو موضوع مخالف للكتاب والسنة و قد بينته في رسالة مستقلة لتحقيق هذه المسئلة ردا على العلامة السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفة و بيانا لدلائله المضعفة.²⁸

Görüldüğü üzere bu baskılarla eserin yazmaları arasındaki tek fark “resâil” kelimesine sıfat olan ve “üç” anlamına gelen kelimenin “selâs” veya “selâse” şeklinde yazılışındaki farktır. Dolayısıyla Osmanlılar döneminde eserin matbaa baskılarının kâhir ekseriyetinin eserin yazmalarıyla uyumlu olduğunu dile getirebiliriz.²⁹

2.2. Eserin Yazmalarından Farklılaşan Baskılar

Tespit edebildiğimiz kadarıyla ve ilk bakışta Osmanlı dönemi *Şerhu's-Şifâ* baskılarından iki tanesinin eserin yazmalarından farklı olduğu görülmektedir. Bu baskılardan biri el-Matbaatü'l-Osmâniyye tarafından 1316 yılında İstanbul'da yapılmıştır. Diğer baskının birinci ve ikinci ciltlerinin başında Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından tarihsiz olarak Beyrut'ta basıldığı, ikinci cildinin sonunda ise el-Matbaatü'l-Osmâniyye tarafından 1319 yılında basıldığı yazmaktadır. Bu durumda ikinci baskının hangi matbaa veya hangi yayınevi tarafından basıldığı konusunda istihamlar oluşmaktadır. Eserin ilk sayfaları incelendiğinde Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye tarafından basıldığı yazılan jenerik sayfasında kullanılan harflerin dönemin özelliklerini yansıtmadığı, modern harf stillerinin kullanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye hakkında internette yapılan kısa bir araştırmada bu yayınevinin 1971 yılında kurulduğu bilgisine ulaşılabilmektedir.³⁰ Buna göre aslında diğer nüsha ile aynı olan ve 1319'da el-Matbaatü'l-Osmâniyye tarafından basılan eserin baş tarafına yeni bir jenerik sayfası eklenerek eserin Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye'nin bir eseriymiş gibi gösterilmeye çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla sanal ortamda da ulaşılabilen bu iki nüshanın aynı yayınevinin (el-Matbaatü'l-Osmâniyye'nin) farklı tarihli baskıları olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak dipnotta bunlardan birini referans vermek uygun olacaktır.

Eserin bu baskısında Ali el-Kârî'nin ebeveyn-i resûl konusunu ele alan satırlarının yeniden yazılmak suretiyle tamamen değiştirildiği görülmektedir. Ebeveyn-i resûl konusunu ele alan ilk bölüm ve anlamı şu şekildedir:

...وابو طالب لم يصح اسلامه واما اسلام ابويه ففيه اقول والاصح اسلامهما على ما اتفق عليه الاجلة من الامة كما بينه السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفة.³¹

Ebû Tâlib'in Müslümanlığı sahih değildir. Hız. Peygamber'in ebeveyninin Müslüman oluşuna gelince bu konuda farklı görüşler vardır. En doğrusu ise ümmetin büyüklerinin ittifak ettiği ve Suyûtî'nin yazdığı üç risalede açıkladığı üzere onların Müslüman olduklarıdır.

Şerhu's-Şifâ (İstanbul: Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1307), 1/601; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi-ta'rîfî hukûki'l-Muştafâ li Kâdî 'Iyâd* (İstanbul: Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye, 1307), 1/601.

²⁸ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1257, 1/372; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1309, 1/648-649; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ (Nesimü'r-riyâz fî şerhi Şifâ 'i'l-Kâdî 'Iyâz kenarında)*, 3/99; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1285, 1/372; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1307, 1/648-649; Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi-ta'rîfî hukûki'l-Muştafâ li Kâdî 'Iyâd*, 1/648-649.

²⁹ Örnek metin için bk. Resim 2.

³⁰ Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, DKİ “من نحن” (Erişim 18 Ocak 2025).

³¹ Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ* (Dersaadet: el-Matbaatü'l-Osmâniyye, 1316), 1/601.

Bu ifadelerin eserin yazmalarından tamamen farklı olduğu, hatta metnin tam zıt anlam ifade edecek şekilde yeniden kurgulandığı görülmektedir.

Hiz. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere öldükten sonra diriltildiklerine, iman ettikten sonra tekrar vefat ettirildiklerine dair olan ikinci bölüm ve anlamı ise şöyledir:

... واما ما ذكرنا من احيائه عليه الصلاة والسلام ابويه فالاصح انه وقع على ما عليه الجمهور الثقات كما قال السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفات.³²

Hiz. Peygamber'in (s.a.v) ebeveynini diriltilmesi³³ hususundaki söylenenlere gelince, güvenilir cumhur âlimlerin ittifak ettiği üzere ve Suyûtî'nin de yazılmış üç eserinde de dediği gibi en doğrusu bu olayın vâki olduğudur.

Bu ifadelerin de ilk kısımda olduğu gibi eserin yazmalarına tam zıt bir anlam ifade edecek şekilde yeniden kurgulandığı görülmektedir.

Buna göre eserin el-Matbaatü'l-Osmâniyye'de basılan nüshasında ilgili bölümlere metnin yeniden inşa edilmesi suretiyle tamamen zıt bir anlam kazandırıldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Yeniden kurgulanan bu metne göre müellif ebeveyn-i resûl hakkındaki eski fikirlerinden vazgeçmiş olmaktadır. Hem eserin yazmalarına hem de Osmanlı Devleti döneminde basılan diğer nüshalardaki ifadelere zıt ifadeler içeren bu baskının metnin, açık şekilde bir tahrifi ifade ettiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.³⁴

3. Şerhu's-Şifâ'nın Modern Matbaa Baskılarında Ebeveyn-i Resûl Meselesi

Eserin modern matbaa baskıları hakkında yapılan araştırma sonucunda iki tane baskının var olduğu bilgisine ulaşılabilmektedir.

Bunlardan ilki, Dârü't-Tefsir tarafından Cidde'de basılmıştır. Muhakkiki Hasaneyn Muhammed Mahlûf olan bu nüshanın ilk baskısı 2014 yılında yapılmıştır.³⁵ Eserin adı *Şerhu Kitâbi's-Şifâ fî şemâ 'ili şâhibi'l-ıstifâ* diye yazılmış olup eser beş ciltten müteşekkildir. Eser diğer nüshalardan farklı olarak Kâdî 'İyâz'ın metni üstte, Ali el-Kârî'nin şerhi altta olacak şekilde basılmıştır. Eserin Hiz. Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumlarını ele alan kısımlarından ilk bölüm incelendiğinde şöyle bir metinle karşılaşılmaktadır:

... و ابو طالب لم يصح اسلامه و اما قول التلمساني وروي اسلام امه باسناد صحيح وروي اسلام ابويه فمردود عليه كما بينت هذه المسئلة في رسالة مستقلة ردا علي السيوطي في رسائله الثلاث.³⁶

Bu ifadelerin eserin yazmalarındaki aynı yerlerle tam uyduğu, aynı lafızlarla aynı şeyin ifade edildiği, herhangi bir tahrifatın yapılmadığı görülmektedir. Hiz. Peygamber'in ebeveyniyle ilgili olan ikinci kısım ise şöyledir:

... واما ما ذكرنا عنه عليه الصلاة والسلام من احياء ابويه وايمانهما به علي ما رواه الطبراني وغيره عن عائشة فاتفق الحفاظ على ضعفه كما صرح به السيوطي و قال ابن دحية و هو موضوع

³² Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1316, 1/648.

³³ Burada diriltme fiilinin Allah'a değil de Hiz. Peygamber'e nispet edildiği, dolayısıyla bunun bir mucizeye delâlet edeceği dikkatlerden kaçırılmamalıdır.

³⁴ Nüsha metinleri için bk. Resim 3.

³⁵ Hasaneyn Muhammed Mahlûf tahkiki olan bu nüshanın, bu baskısından önce 1398/1977-78 tarihinde Kahire'de Matbaatü'l-Medenî tarafından 5 cilt olarak yayınlanmış bir baskısı daha bulunmaktadır. Eserin ismi kapakta *Şerhu's-Şifâ fî şemâ 'ili şâhibi'l-ıstifâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* şeklinde yazılmıştır. Bu bilgiye erişebilssek de eserin bu baskısının tamamına ulaşamadığımızdan referans verirken yukarıda mezkûr 2014 baskısı kullanılacaktır.

³⁶ Ali el-Kârî, *Şerhu Kitâbi's-Şifâ fî şemâ 'ili şâhibi'l-ıstifâ* (Cidde: Dârü't-Tefsir, 2014), 3/46-47.

مخالف للكتاب والسنة و قد بينته في رسالة مستقلة لتحقق هذه المسئلة ردا على العلامة السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفة و بياناً لدلائله المضغفة³⁷.

Bu ifadeler incelendiğinde Hz. Peygamber hakkında “aleyhi’s-selâtü ve’s-selâm/عليه الصلاة والسلام” denildiği görülmektedir. Hz. Peygamber hakkında kullanılan bu ifadeye eserin bazı yazmalarında rastlanılmakla birlikte eserin yazmalarına mutabık Osmanlı dönemi matbaa baskılarında bu ifade daha kısa zikredilmektedir. Bu önemsiz bir nüans olduğundan ve metnin anlamına etki etmediğinden Dârü’t-Tefsir’e ait bu baskının eserin yazmalarıyla örtüştüğünü belirtmek gerekir.³⁸

Eserin modern matbaalarda yapılan diğer baskısı ise Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye tarafından yapılmıştır. 2001/1421 yılında ilk baskısı yapılan eser iki cilt olup muhakkiki Abdurrahman Muhammed el-Halebî’dir. Eserin Hz. Peygamber’in ebeveyninin ahiretteki durumlarını ele alan ilk kısmı şu şekildedir:

... و ابو طالب لم يصح اسلامه و اما اسلام ابويه ففيه اقوال والاصح اسلامهما على ما اتفق عليه الاجلة من الامة كما بينه السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفة.³⁹

İkinci kısım ise şöyle yazılmıştır:

... واما ما ذكروا من احيائه عليه الصلاة و السلام ابويه فالاصح انه وقع على ما عليه الجمهور الثقات كما قال السيوطي في رسائله الثلاث المؤلفات.⁴⁰

Her iki kısmın ifadeleri incelendiğinde bu kısımların yeni bir metin inşa etmek suretiyle birtakım tahriflerin söz konusu olduğu el-Matbaatü’l-Osmâniyye baskıyla tam örtüştüğü görülmektedir.

Modern dönem açısından önemli olan bir husus da okuyucuya çevrimiçi hizmet veren elektronik kütüphanelerde modern döneme ait hangi baskının tercih edildiği konusudur. İlahiyat alanındaki son dönem akademik çalışmalarda önemli bir kaynak haline gelen el-Mektebetü’s-Şâmile’de, eserin Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye tarafından basılan tahrifli nüshasının tercih edildiği görülmektedir.⁴¹ Aynı baskının Şiîler tarafından da tercih edildiği tespit edilebilmektedir.⁴² Yine Online Arabic Keyboard,⁴³ Câmi’u’l-Kütübi’l-İslâmiyye (ketabonline)⁴⁴ gibi internet mecralarında da Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye baskısının tercih edildiği görülmektedir. Bir diğer önemli internet sitesi olan Internet Archive (archive.org)’da ise eserin hâmişinde *Şerhu’s-Sifâ*’nın da bulunduğu *Nesîmü’r-riyâz* baskısı ile Osmanlı Devleti zamanında yapılan el-Matbaatü’l-Osmâniyye baskısı paylaşılmaktadır.⁴⁵ Buna göre okuyucuların arama motorları üzerinden kısa sürede eriştiği günümüzün popüler çevrimiçi internet sitelerinde eserin tahrifli modern baskısı olan Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye ile Osmanlı dönemi matbaalarından el-Matbaatü’l-Osmâniyye baskılarının kolayca ulaşılabilir olduğu ortaya çıkmaktadır.⁴⁶ Eser hakkında internet ortamında yapılan aramalarda tahrifli nüshaların daha ön planda oldukları görülmektedir.

³⁷ Ali el-Kârî, *Şerhu Kitâbi’s-Sifâ fi şemâ’ili şâhibi’l-İstifâ*, 3/168.

³⁸ Metnin görselleri için bk. Resim 4

³⁹ Ali el-Kârî, *Şerhu’s-Sifâ*, thk. Abdullah Muhammed el-Halebî (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1421/2001), 1/605.

⁴⁰ Ali el-Kârî, *Şerhu’s-Sifâ*, 1421/2001, 1/651.

⁴¹ Mektebetü’s-Şâmile, المكتبة الشاملة [الملا على القاري], (Erişim 25 Ocak 2025).

⁴² Mektebetü Medreseti’l-Fekâhet, [الملا على شرح الشفا], (Erişim 25 Ocak 2025).

⁴³ Online Arabic Keyboard, [شرح-الشفا], (Erişim 25 Ocak 2025).

⁴⁴ Câmi’u’l-Kütübi’l-İslâmiyye, [جامع الكتب الإسلامية-شرح الشفا], (Erişim 25 Ocak 2025).

⁴⁵ Internet Archive, [شرح الشفا للقاضي عياض الملا على القاري], (Erişim 25 Ocak 2025).

⁴⁶ Kayıt yaptırmak suretiyle dileyen herkesin kitap/dosya yükleme yapabileceği bir veri tabanı mahiyetinde olup, herhangi bir kurumsal yapının doğrudan kontrolünde olmayan sanal mecralarda tahrifli nüshaların paylaşılmış olmasının bilinçli bir tercihe hamledilmesi doğru olmayacaktır. Bununla beraber bu durum, tahrifli nüshaların kolayca ulaşılabilir olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir.

Sonuç

Ali el-Kârî'nin Hz. Peygamber'in ebeveyninin ahiretteki durumları hakkındaki görüşünün sonradan değişip değişmediğini tespit etmek için müellifin *Şerhu's-Şifâ* isimli eserinin farklı nüshaları üzerinde yaptığımız araştırmamız sonucunda, eserin ebeveyn-i Resûl'ün ahiretteki durumunu ele alan cümlelerinde açık şekilde tahrifat yapıldığı ortaya çıkmıştır. Eserin ilk nüshaları olan yazma nüshalarda, ilgili bölümlerindeki ifadeler bakımından önemsiz yazım farklılıkları olsa da yazmalar arasında anlam bakımından tam bir ittifak olduğu görülmüştür. Eserin yazma nüshalarında müellif Hz. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere öldükleri kanaatini izhar etmektedir. Buna göre müellifin *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber* veya *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-Fıkhî'l-ekber* isimli eserindeki kanaati *Şifâ* şerhinin yazma nüshalarında da değişmemiştir.

Eserin ilk matbaa baskılarının Osmanlılar döneminde ve toplamda yedi matbaa tarafından müteaddid defalar yapıldığı görülmektedir. Bu yedi matbaadan altısının önemsiz birkaç yazım farklılığı gösterse de eserin yazmalarıyla örtüştüğü, müellifin eski görüşünü devam ettirdiği görülmüştür. Yine bu dönemde el-Matbaatü'l-Osmâniyye tarafından yapılan baskıda ise kitabın ilgili bölümleri tam zıt anlam ifade edecek şekilde yeniden yazılarak tahrif edilmiştir.

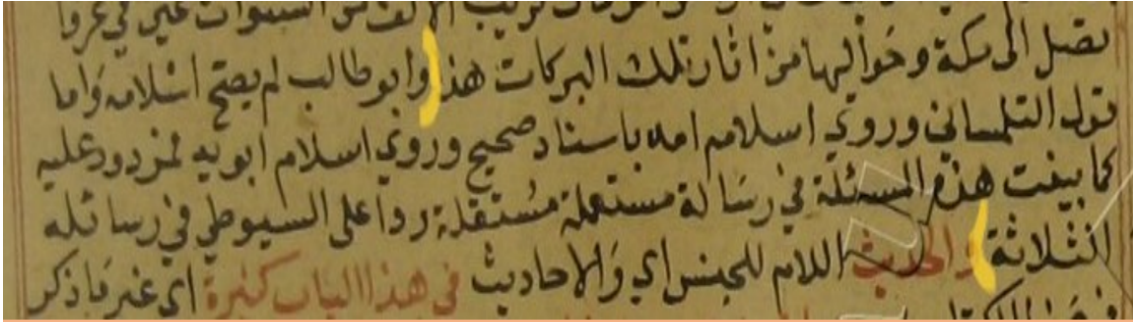
Modern dönemde yapılan iki baskıdan Dârü't-Tefsir baskısının eserin yazmalarıyla örtüştüğü görülürken, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye baskısının da Osmanlı dönemi baskılarından el-Matbaatü'l-Osmâniyye'nin tahrifli metniyle örtüştüğü görülmüştür. Okuyucu tarafından internet ortamında, arama motorları üzerinden yapılan bir araştırmada ilk olarak ve kolayca ulaşılabilen nüshalar ise tahrifli matbaa nüshalarıdır. Yazma nüshalarla uyumlu matbaa nüshalarına ise nispeten daha nitelikli bir araştırma sonunda ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu durum tahrifli nüshaların etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmamız Ali el-Kârî'nin ebeveyn-i resûl hakkındaki görüşünden dönmediğini, bu konudaki kanaatinde ısrarcı olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle onun bu hususta kararlı bir tutuma sahip olduğu zikredilebilir. Ali el-Kârî *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*'inde Ebû Hanîfe'nin de aynı kanaati paylaştığını zikrederek Hz. Peygamber'in ebeveyninin küfür üzere öldüklerine dair kanaatini izhar ederken bazı Hanefîlerin kendisinin bu konudaki açıklamalarını reddettiklerini, onların kendi görüşünü Ebû Hanîfe'nin makamına uygun bulmamalarını garip bir durum olarak değerlendirmekte ve onları cehaletle tavsif etmektedir.⁴⁷ Bu durum henüz müellifin hayatta olduğu dönemde tepkilerle karşılaştığını göstermektedir. Müellifin bu konudaki görüşlerini çürütme çabası sonucu ortaya çıkan ebeveyn-i resûl risaleleri literatürü de bu baskının tarihî süreçte devam ettiğini göstermektedir. *Şerhu's-Şifâ* nüshaları özelinde gerçekleştirdiğimiz bu çalışmamızda ortaya çıkan tahrifâtın daha önceki dönemlerde gösterilen tepkinin şekil değiştirmiş halini yansıttığını ifade etmek mümkündür. Bu tahrif muhalifin görüşlerine tahammülsüzlükteki en son noktayı ifade eden ve bir tepkinin de ötesine geçerek hoş gitmeyen görüşleri tamamen ortadan kaldırma cüretinin bir ifadesidir. Böyle bir tahrifin samimiyetin önemli olduğu dinî metinlerde yapılması da subjektif sâiklerin etki alanının genişliğini göstermesi bakımından önemlidir.

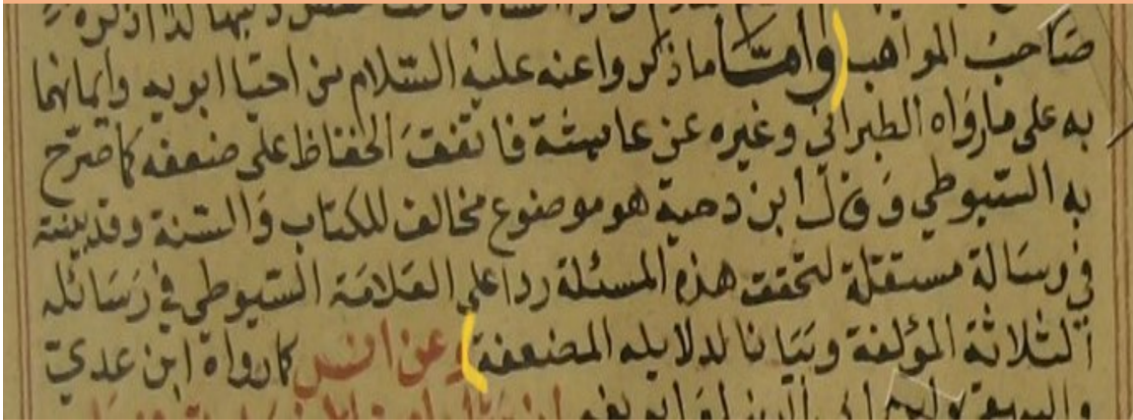
⁴⁷ Ali el-Kârî, *Şerhu fıkhî'l-ekber* (Nuruosmaniyye, 2185), 77b; Ali el-Kârî, *Şerhu fıkhî'l-ekber* (Sinop İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 57 Hk 2769/1), 67b; Bir örnek olarak Ali el-Kârî bu hususta aksi yönde görüş beyan eden İbn Kemal Paşa'yı hedef almakta ve Ebû Hanîfe ile Hanefî kimliğe muhalefetle itham etmektedir. Bu yönde tespitler için bk. Ulvi Murat Kılavuz, "Mezhebî Kimlik, Siyasal Mücadele ve Toplumsal Gerçeklik Sarmalında Bir Âlim-Bürokrat Olarak Kemalpaşazâde: *Ebeveyn-i Resûl Risâlesi* Bağlamında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Kemalpaşazâde (İbn Kemal) Sempozyumu Bildirileri*, ed. Murat Demirkol vd. (Ankara: Fecr Yayınevi, 2022), 1/253.

Çalışmamız muhakkikin perspektifi, tahkikte kullanılan metot, yayınevi tercihleri, eserin muhatap kitlesi gibi hususların dinî metinlerin şekillenmesinde önemli roller oynayabileceğini göstermektedir. Mezheplerin oluşmasında en etkili bir unsur olan “insan faktörü”nün önemli metinler üzerinden etkisini sürdürdüğü, bu etkinin bir yansımasının da tahrif olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple dinî ilimler alanında temsil gücü ve etki değeri yüksek müelliflerin eserlerinde ele alınan konuların, eserlerin yazma nüshalarıyla karşılaştırılmak suretiyle muhakkik bir tavırla değerlendirilmesinin doğru bilgiye ulaşmak bakımından önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan dinî konularda yapılan bu tarz tahriflerin önüne geçilmesi için -tesis zor olsa da- bir kontrol mekanizmasının gerekli olduğu da anlaşılmaktadır.

Resim 1. Şerhu's-Şifâ Yazmalarında Ebeveyn-i Resûl'ün Ele Alındığı Kısımlara Bir Örnek

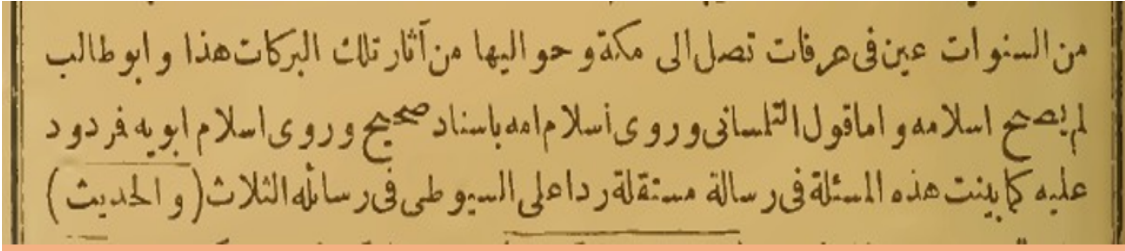
İlk kısım: 210b

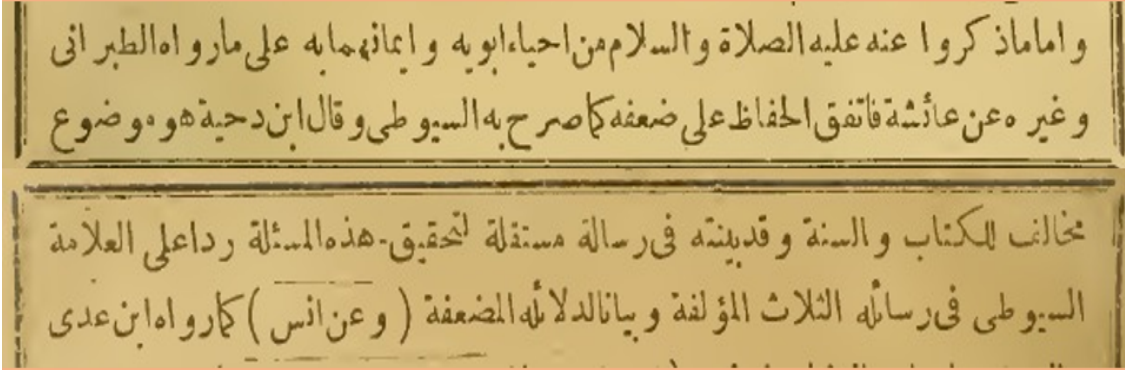
İkinci kısım: 228b

Kaynak: Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Muṣṭafâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 00399) 1/ 210b, 228b. https://portal.yek.gov.tr/works/show_digital_resource?h=a98d5ca69ed5c098976d73fdc19297f784a6aef9a12a030be09d0758d1a9ece8e400106d516ba688966667fe5fd75b13d01d2c6a250b6b62153d304c20e634a8hLGMZil6U7WpeOAvFsrN18GpnvuFakN2IIQtOkXuTb5Qe2Hwh0Qk2c8FHv9CK3Ds2+WnFeNKLdWvUfclYMiHEY/2OXGMbn8reEFo5n+5bqYHLBrvNt4E99r3vXvpW8MbVH3S+UBPC2YtqCz6rwwasz3z3rd69gr/W+FX8+pXLYYXlqdrfYxnAflDwU5IOrDRRkXvAwNPrBvgTebNW5liZ1MO5OeP/cpBH7uxuEeQjza4Kcx0eF1j6QgHK0yl4ksWHP8/+JNb8DBJG38OniBI3dNuW9v01BFSyJZqDqz0Do05X7/DX+9X5Rf+aTXk2oZPNcqAdZA7ERKvL4p6U+XWT+pJ/ofc8O9EDBmsDjVF1mmeLzR9R9ag/gKAo3XN9aw12siBycgyPdOF+KrtBblf3tzpfa9mp1gesUK+kC3sJUeD0sxFOePrTXt9l/4hSneL88Dgu3Aq1xbOh15icyAyX6Zi2xcGbrNesRpvth100/kprZwdAl4/k3X62/vgDWF1I8CS1DB9f0MIVT41hmiVt1d6st8jUb9TyBmwoSaaSxKXk+OTOWarOTv+/b4V5XkHa973be7xKqH5d0iP5J4ileboh5Z+UBozDjxtgC9cVlyM6z/RqAH/9CuAS0uQcn

Resim 2. Şerhu's-Şifâ Yazmalarına Mutabık Osmanlı Dönemi Baskılarında Ebeveyn-i Resûl'ün Ele Alındığı Kısımlara Bir Örnek.

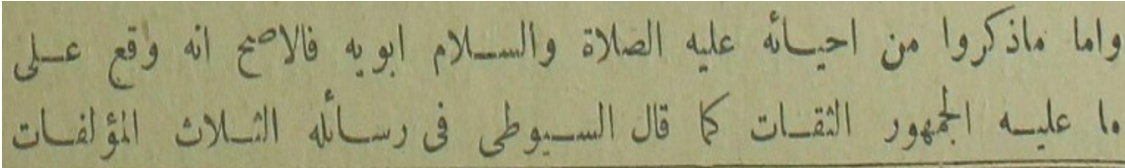
İlk kısım s. 601

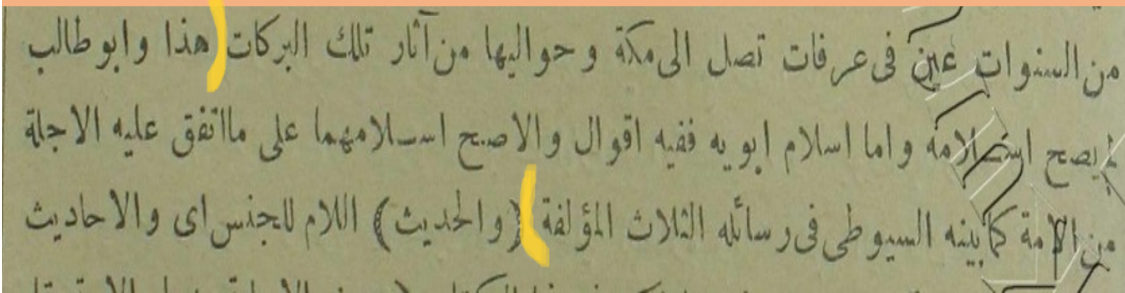
İkinci kısım: s. 648'in sonu s. 649'un başı

Kaynak: Ali el-Kârî, Şerhu's-Şifâ (Dersaadet: Bosnevî el-Hâc Muharrem Efendi Matbaası, 1309) 1/601, 648-649

Resim 3. Osmanlı Döneminde El-Matbaatü'l-Osmâniyye'nin Muharref Baskısında Ebeveyn-i Resûl'ün Ele Alındığı Kısımlar

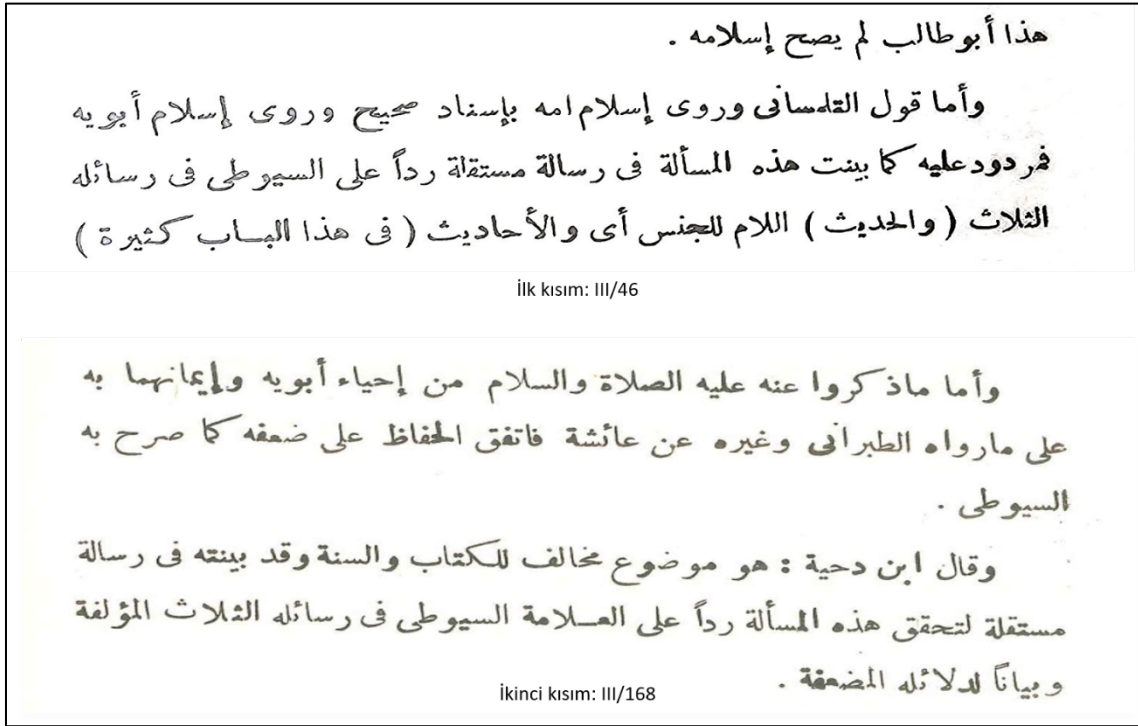

İlk kısım: s. 601

İkinci kısım: s. 648

Kaynak: Ali el-Kârî, Şerhu's-Şifâ (Dersaadet: el-Matbaatü'l-Osmâniyye, 1316) 1/601, 648.

Resim 4. Modern Baskılardan Dârü't-Tefsîr'in Yazmalara Mutabık Baskısında Ebeveyn-i Resûl'ün Ele Alındığı Kısımlar

Kaynak: Ali el-Kârî, *Şerhu Kitâbi's-Sifâ fî şemâ'ili sâhibi'l-İştîfâ* (Cidde: Dârü't-Tefsîr, 2014), 3/46, 3/168.

Resim 5. Modern Baskılardan Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye'nin Muharref Baskısında Ebeveyn-i Resûl'ün Ele Alındığı Kısımlar

Kaynak: Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*, thk. Abdullah Muhammed el-Halebî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2001) 1/605, 1/651.

Kaynakça

Akçay, Mustafa. "Hz. Peygamber'in Anne ve Babasının (Ebeveyn-i Resûl) Dinî Konumuna Dair Ebû Hanîfe'ye Atfedilen Görüş Etrafındaki Tartışmalar". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2009), 1-27.

Ali el-Kârî. *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhi'l-Fıkhî'l-ekber*. thk. Vehbî Süleyman Gâvcî. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1998.

Ali el-Kârî, *Minehu'r-ravzi'l-ezher şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*. Karacı: Mektebetü'l-Medine, 2014.

Ali el-Kârî, *Şerhu Kitâbi's-Sifâ fi şemâili sâhibi'l-ıstıfâ*. Cidde: Dârü't-Tefsîr, 2014.

Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*. thk. Mervân Muhammed eş-Şa'âr. Şam: Darü'n-Nefâis, 2009.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. Bulak: Dârü't-Tabâati'l-Bâhire, 1257.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1285.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. İstanbul: Dârü't-Tabâati'l-Âmire, 1307.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. Dersaadet: Bosnevî el-Hâc Muharrem Efendi Matbaası, 1309.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. Dersaadet: Matbaatü'l-Osmâniyye, 1316.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. Mısır: Matbaatü'l-Ezheriyye'l-Misriyye, 1327.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. thk. Abdullah Muhammed el-Halebî. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Murad Molla, 00458, 2b-390a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 04202, 5a-307b.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 00399, 3a-491a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 00481, 4a-414a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, 00051, 1b-747a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 00331, 3a-617a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 00334, 3a-543a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa, 00188, 3a-553b.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 00222, 3b-397b.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 00055, 4a-365b.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çorlulu Ali Paşa, 00455, 1b-800a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. Bursa: Bursa İnebey Kütüphanesi, Ulu Cami, 801, 4a-413a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. Konya: Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi, Yusuf Ağa Kütüphanesi, YY0000000691, 5b-562a.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 00056, 2a-376a.

Ali el-Kârî, *Şerhu fıkhî'l-ekber*. İstanbul: Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Nuruosmaniyye, 02185, 5b-145a.

Ali el-Kârî, *Şerhu fıkhî'l-ekber*. Ankara: Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Sinop İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 57 Hk 2769/1, 2a-130b.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ bi ta'rifi hukûki'l-Muştafâ li Kâdî 'Iyâd*. İstanbul: Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye, 1307.

Ali el-Kârî, *Şerhu's-Sifâ (Nesîmü'r-riyâz fi şerhi şifâi'l-Kâdî 'Iyâz kenarında)*. Mısır: Matbaatü'l-Ezheriyyeti'l-Misriyye, 1327.

- Bulut, Halil İbrahim. "Osmanlı Müelliflerinden Maraşlı Saçaklızâde ve Ebeveyn-i Resûl Konusundaki Görüşleri". *İ. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004*. 1/69-79. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi, 2005.
- Câmi'ü'l-Kütübî'l-İslâmiyye. "شرح الشفا". (Erişim 25 Ocak 2025). <https://ketabonline.com/ar/books/6985/read?part=1&page=604&index=3748113/3748118/3748173/3748187>
- Ceran, İsmail. "Sebte". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/258-260. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Ceyhan, Semih. "Eski Bir Polemiğin Yeni Yorumları: Osmanlı Sufilerinin Ebeveyn-i Resul Literatürüne Kazandırdığı Perspektif". *Osmanlı Düşüncesi Kaynakları ve Tartışma Konuları*. ed. Fuat Aydın vd. İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2019.
- DKİ, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye. "من نحن" Erişim 18 Ocak 2025. <https://www.al-ilmiyah.com/about>
- Gömbeyaz, Kadir. "Ebeveyn-i Resûl Meselesine Özgün Yaklaşımlar: İbrahim el-Halebî'ye (ö. 956/1549) Nispet Edilen Bir Risalenin Neşri ve Analizi". *Bilimname* 2/38 (2019), 57-81. <https://doi.org/doi:http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.592278>
- Internet Archive. "شرح الشفا للقاضي عياض الملا علي القاري". Erişim 25 Ocak 2025. https://archive.org/details/20230208_20230208_2212/page/n2/mode/1up
- Kâdî İyâz. *Eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukuķi'l-Muştafâ*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 02520.
- Karadaş, Cağfer. "Ali el-Karî'nin Hayatı, Selef akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/5 (1993), 287-299.
- Kârî, Ebû'l-Hasen Nûreddîn Ali b. Sultân el-Herevî. *Edilletü mu'tekadi Ebî Hanîfeti'l-a'zam fî ebeveyi'r-resûl*. thk. Meşhûr b. Hasan b. Selmân. Medinetü'l-Münevver: Mektebetü'l-Gurebâ'i'l-Eseriyye, 1413.
- Kâtib Çelebi. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütübî ve'l-fünûn*. thk. Mehmet Şerafeddin Yaltkaya-Rıfat Bilge Kılış. Beyrut: Dârü lhyâit-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Kılavuz, Ulvi Murat. "İlk Osmanlı Türkçesi Ebeveyn-i Resûl Risâlesi Ravzatü's-şafâ fî vâlideyi'l-Muştafâ-Aidiyet ve Muhteva Analizi". *Kader* 20/1 (2022), 236-262. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.1099288>
- Kılavuz, Ulvi Murat. "Mezhebî Kimlik, Siyasal Mücadele ve Toplumsal Gerçeklik Sarmalında Bir Âlim-Bürokrat Olarak Kemalpaşazâde: Ebeveyn-i Resûl Risâlesi Bağlamında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Kemalpaşazâde (İbn Kemal) Sempozyumu Bildirileri*, ed. Murat Demirkol vd. 1/235-257. Ankara: Fecr Yayınevi, 2022.
- Kummî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali İbn Bâbeveyh. *Risâletü'l-i'tikâdâtî'l-imâmîyye*. çev. Ethem Ruhi Fiğlalı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978.
- Kutlây, Halil İbrâhîm. *el-İmâm 'Ali el-Kârî ve eşeruhû fî 'ilmi'l-hadîs*. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1987.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Halil İbrahim Kaçar. İstanbul: Mîzan Yayınevi, 2006.
- Mektebetü Medreseti'l-Fekâhet, "القاري، الملا على نويسنده شرح الشفا". Erişim 25 Ocak 2025. <https://lib.eshia.ir/44824/1/605>
- Mektebetü's-Şâmîle. "كتاب شرح الشفا [الملا على القاري]، المكتبة الشاملة". Erişim 25 Ocak 2025. <https://shamela.ws/book/9918/603>
- Muhibbi, Muhammed Emîn. *Hulâşatü'l-eşer fî a 'yânî'l-karnî'l-hâdî 'aşer*. Kahire: y.y., 1284.
- Online Arabic Keyboard. "شرح-الشفا". Erişim 25 Ocak 2025. <https://arabic-keyboard.info/books/ar/read-book/%D8%B4%D8%B1%D8%AD-%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%81%D8%A7#par-610>
- Özel, Ahmet. "Ali el-Kârî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/403-405. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Öztürk, Yunus. "el-Fıkhü'l-Ekber Şerhleri Üzerine Mukayeseli Bir Analiz". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 87-126. <https://doi.org/10.33718/tid.701723>
- Suyûtî, Celâlüddîn. *Mesâlikü'l-hunefâ fî vâlideyyi'l-Muştafa*. thk. Muhammed Zeynehum, Muhammed Azb. Beyrut: Darü'l-Emîn, 1993.